

Enskild motion

Motion till riksdagen 2016/17:2710

av **Peter Jeppsson m.fl. (S)**

Historiska arrenden

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en laglig rätt till friköp av historiska arrenden och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Frågan om friköpsrätt av historiska arrenden som varit utarrenderade av jordbrukaren i historisk tid och som innehafts inom samma släkt i flera generationer har varit aktuell i olika lagstiftningssammanhang i över 100 år. 1989 togs ett beslut med stor majoritet i riksdagen att avskaffa denna kvarleva. 1990 års arrendekommitté (SOU 1991:85) följde upp 1989 års riksdagsbeslut genom att enhälligt förorda en friköpslag som skulle omfatta bönder under adeln, kyrkan, Domänverket samt universiteten. En friköpslag låg klar att klubbas, men förslaget avstyrktes av en majoritet av remissinstanserna. Regeringen kom fram till slutsatsen att en friköpsrätt inte var motiverad och att en lag om friköpsrätt inte var förenlig med regeringsformen. I vissa avseenden har förhållandena förändrats.

Det är hög tid att genomföra denna historiska reform. I självägande bygder ökar befolkningen, medan det i bygder under fideikommiss och andra storgods råder avfolkning, förfall, blockering av vägar och stagnation. Det är rena kulturmordet på sina håll som fått försiggå successivt, en gård i taget och i det tysta. Vi har kvar ett gammalt ståndbetingat ägarmandat över hela bygder som blockerar och fortsätter att blockera rätten till enskilt ägande för jordbruksbefolkningen. Systemet bygger på en beskattningsrätt från 1600–1700-talet. Det började med att staten, för att förbättra sin svaga statskassa, började sälja beskattningsrätter till adeln. Skatten och hyran som bönderna betalt till staten tillföll nu adeln. Men adeln såg sig samtidigt som ägare av jorden även om affären formellt sett hade gällt rätten att driva in skatt och hyra. Bönder som skulle vilja köpa loss gårdar de brukat i hundratals år förvägras detta med hänvisning till fideikommisslagar. Dessa evighetskontrakt kallas för historiska arrenden.

Marken har aldrig brukats av adeln eller storgodsägarna. Arrendatorerna har själva fått svara för investeringar, för hela riskkapitalet, och därmed har de fått bära den totala

företagsekonomiska risken för växtodling och djurhållning. Att avskaffa de sista resterna av ett feodalt system borde vara en självklarhet. Sverige är det enda land i Norden som behållit systemet. I Danmark infördes regler redan på 1700-talet som förbjöd adeln att lägga underlydande bönders jord till sig. Laglig rätt till friköp av historiska arrenden infördes 1919.

Vi kan konstatera att storbönder och adeln inte minst genom sin intresseförening – Jordägareförbundet – har lyckats med sitt lobbyarbete. I den statliga utredning som gjordes 2003 framkom bland annat att det fanns spår av obalans, ojämn erfarenhet av tvister och ekonomisk ojämlikhet i frågan om att driva mål vidare till högre rättsinstanser.

I dag är Sverige ett av världens mest utvecklade länder när det gäller demokrati, jämställdhet, offentlig insyn och andra saker som vi förknippar med ett modernt samhälle. Men man måste fråga sig, är vi ett så modernt och demokratiskt land som vi tror när regler från 1700-talet ännu blockerar rätten till enskilt ägande för befolkningar i hela bygder.

Ett argument som ofta kommer fram i debatten om friköp av historiska arrenden är att Europakonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna skulle vara ett hinder. Jordägareförbundet brukar hävda att friköp skulle vara ett ingrepp i äganderätten som inte får göras annat än i det allmännas intresse. Detta stämmer inte, det är snarare tvärtom. Europeiska domstolen konstaterar i en dom följande: ”De nationella organen är principiellt bättre skickade än domstolarna att avgöra vad som skall anses vara i det allmännas intresse.” Det är alltså upp till riksdagen att pröva om det är ett angeläget allmänt intresse att lösa frågan som har diskuterats och påtalats i över 300 år!

En kartläggning visar att storgodsägarna sällan medger friköp. Eller som Carl af Petersson sade i Björn af Kleens bok *Jorden de ärvde*: ”Vår grundprincip är att vi aldrig säljer mark.” Man säljer ogärna mark och man avvecklar arrendatorer i en allt snabbare takt. Det vi kan se nu är att jordägare på flera håll chockhöjt arrendeavgiften, att många jordägare försöker komma åt kontrollen av de stödrätter som tillhör brukarna och att banker har börjat kräva högre säkerhet för krediter eftersom brukarna inte äger sin egen fastighet.

Det finns ett talande fall i nordöstra Skåne där en familj arrenderat en gård i flera generationer. Under nära 200 år för att vara mer precis. De senaste 35 åren har greven inte investerat något, medan arrendatorerna satsat miljonbelopp på bl.a. en ny hölada, silo, maskinhall, värmesystem, totalrenoverat bostadshuset och röjt 60 000 kubikmeter sten så att åkrarna kan brukas. Greven sade nej till friköp, men däremot ville han höja arrendet med 42 % (investeringarna hade ju ökat värdet på marken) och tog 33 % av EU-bidraget för biologiskt mångfald.

Att avskaffa de sista resterna av ett feodalt system borde vara en självklarhet. Det är dags att vi anpassar verkligheten till den bild vi gärna målar upp av det moderna Sverige. Men då krävs det att vi i Sverige inför det som man i Danmark gjorde redan 1919, dvs. en laglig rätt till friköp av historiska arrenden

Peter Jeppsson (S)

Annelie Karlsson (S)

Christer Adelsbo (S)